

Självständigt arbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Socialt arbete

Social Work

Relationerna mellan samer och Svenska kyrkan.

En kvalitativ studie med två öppna intervjuer.

Mona Brink

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

MITTUNIVERSITETET

Avdelningen för Socialt arbete

Examinator: Majen Espvall, majen.espvall@miun.se

Handledare: Jorge Calbucura, Jorge.Calbucura @miun.se

Författare: Mona Brink, mobr0801@student.miun.se

Utbildningsprogram: Socionomprogrammet, 210 hp

Huvudområde: Socialt arbete

Termin, år: HT, 2018

Abstract

En diskriminerande praktik uppstår om/när Svenska kyrkans diakonala sociala arbete inte utförs med det kulturella mångfaldsperspektivet i fokus. Det är/blir också ett problem om verksamheten utformas utan att samerna är delaktiga i frågor som rör urfolk. Syftet med denna kvalitativa studie var att undersöka samers erfarenhet inom det sociala arbetets praktik inom Svenska kyrkan. Detta undersöktes med två öppna intervjuer som analyserades och tolkades med ett hermeneutiskt perspektiv utifrån förståelsen hos författaren. Teorier i denna studie är kulturell mångfald samt diskrimineringsteori. Den forskning som finns visar att Svenska kyrkan har påbörjat ett arbete för att förstå samernas verklighet. De intervjuade i denna studie anser att, om relationerna mellan samerna och Svenska kyrkan ska förbättras, så måste det samiska folket komma till tals, bli lyssnade på, samt ha ett långsiktigt samarbete med Svenska kyrkan och dess verksamhet.

Nyckelord: Samer, Kultur, Urfolk/Ursprungsfolk, Diskriminering.

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	2
1.2 Problemformulering samt relevans för socialt arbete	3
2 Syfte och frågeställning	5
2.1 Avgränsning	5
3 Tidigare forskning	5
3.1 Diskriminering av urfolk	7
3.2 Diskriminering från kyrkor	8
3.3 Samernas syn på problemet.....	9
4 Teoretiska perspektiv	11
4.1 Kulturell mångfald	11
4.2 Diskriminering	12
5 Metod	14
5.1 Vetenskaplig positionering.....	15
5.2 Redovisning av sökarbete.....	15
5.3 Urval.....	16
5.4 Tillvägagångssätt datainsamling	17
5.5 Analysmetod.....	17
5.6 Etiska överväganden	17
5.7 Validitet och reliabilitet.....	18
5.8 Författarens förförståelse.....	19
6 Resultat och analys.....	20
6.1 Svenska kyrkans sociala arbete med samerna.....	20
6.2 Hur påverkar Svenska kyrkan samernas rätt att bevara kultur och sedvänjor och hur upplevs relationen med Svenska kyrkan.....	23
7 Diskussion och slutsats.....	27
7.1 Metoddiskussion.....	29
7.2 Fortsatt forskning	30
Källförteckning.....	31

1 Inledning

En utställning på det sydsamiska kulturcentret Gaaltije under våren 2018 visar att det för samiska barn inte är ovanligt att bli kallad *lappdjävel* i dagens samhälle. Det förekommer i skolan och framför allt i sociala medier. Det är tydligt att det skiljs på samer och svenskar, ett så kallat *vi-och-dom* tänkande där samer och svenskar alltså åtskiljs utifrån sin etnicitet. Det är ofta samer blir anklagade och sedd som ansvarig när det hänt något negativt i samhället. När järnvägsstationen i Östersund blev bombhotad så skrevs i sociala medier att det var *lappdjävlar* som utfört hotet. Under Staare 2018 (*Samernas 100-års jubileum sedan första Svenska landsmötet*), framgick under en föreläsning av samer, i Stora kyrkan i Östersund, att de till viss del inte känner sig trygga i Svenska kyrkans verksamhet. Den här studien kommer att undersöka hur samer upplever den personliga relationen med Svenska kyrkan. Svenska kyrkan och dess verksamhet kommer fortsättningsvis i denna studie benämnas som kyrkan.

Svenska kyrkan är ett trossamfund med en organisation som är demokratiskt folkvald (Svenska kyrkan, 2018). I frågor som rör urfolk, menar kyrkan att det är av vikt att hålla sig till innehållet i ILO 169, konventionen om urfolk och stamfolk i självstyrande länder. Kyrkan beskriver att värdet av kultur och rättigheter för vårt urfolk måste omsättas i praktiken (Svenska kyrkan, 2016) och som ILO 169 beskriver, att urfolks kulturella och sociala rättigheter måste respekteras. De kulturer som finns hos urfolk ska bevaras och särskilt beaktas. Konventionen syftar till ”att undanröja de tidigare normernas inriktning mot assimilation” (s. 7), upprätthållande av sedvänjor samt att öka den kulturella mångfalden för gynnande av social jämvikt. Konventionen tar även upp markfrågor och regeringar ska ta hänsyn till de områden som för urfolk har en speciell betydelse. Det kan vara andliga och kulturella värden för folkets gemensamma perspektiv och särskild hänsyn ska tas till nomadfolkens situationer (Svenska ILO-kommittén, 1989). Även FN:s deklARATION om urfolks rättigheter beskriver att urfolk ska erhålla mänskliga rättigheter, både som individer och som grupp. Urfolk ska inom den sociala sfären aktivt få avgöra vilka strategier som bäst bidrar till utveckling (United Nation, 2007). Den politik som bedrivs om urfolksfrågor i Sverige, får stark kritik från FN för brister i mänskliga rättigheter och undermålig lagstiftning. När Sverige inte tar det ansvar som åligger staten skapas en otydlighet vad som gäller i urfolksfrågor. Denna otydlighet skapar i sin tur oenigheter och konflikter i lokalsamhället. Om ingen förbättring görs i dessa frågor kommer samernas kultur blekna och bli historia (Broberg, 2013, 16 sep).

Världshälsoorganisationen (WHO) skriver att världens ursprungsfolk består av fler än 370 miljoner personer. Urfolk hör till de mest marginaliserade i världen och deras hälsa skiljer sig åt jämfört med människor i omkring varande samhälle. WHO arbetar för att uppmärksamma bristen på det fysiska, mentala och sociala välbefinnandet för urfolken (WHO, 2018).

1.1 Bakgrund

Kyrkan har legat under staten under lång tid, fram till år 2000, och förtroendet för kyrkan är högt. Så även kraven på insatser och stöttning. Samhället räknar med att kyrkan med sin diakoni ska finnas till hands för människor i utsatta situationer. Diakonin har en historia sedan 1800-talet, av ett socialt ansvarstagande då samhället på den tiden inte sågs ha något omsorgsansvar. Diakoni fyller en viktig funktion som ett komplement till samhällets sociala omsorg. Merparten av den forskning som finns inom diakoni rör den del som handlar om religion och teologiska frågor. Det är därför viktigt att diakonins arbete blir belyst av forskning inom socialt arbete (Alvarsson & Resare, 2008). Hela kyrkan ska genomsyras av ett diakonalt förhållningssätt där det sociala arbetet alltid ska utföras med mänskliga rättigheter i fokus. Diakoni är kyrkans sociala arbete med perspektiv i mänsklig omsorg, samt att motverka social orättvisa i samhället. De behov som syns och framförs i samhället ska vara drivkraften för det sociala arbetet i kyrkan. Det är nödvändigt att kyrkan har kunskap om de strukturer i samhället som påverkar människor i utsatta situationer, samt medvetenhet om, och vilka aktörer som bör ingå i samverkansarbete, för att möta de behov som framförs. Svenska kyrkan ska värna om människor i utsatta situationer och *vara en röst i samhället* (Lindström & Lindström, 2015). Barkan (2009) och Philpott (2007) skriver om en global trend att göra upp med det förflutna, be om förlåtelse och arbeta för försoning. I ett försoningsarbete måste samernas historia berättas för att kunna uppnå rättvisa. Vi lever enligt Philpott (2007), i en tid av förändring som går mot fler demokratier och med det följer uppdraget att lyfta den verklighet människor levte i. I religiösa sammanhang följs samma mönster och arbete, för att läka sorgen och övergreppen. Sjögren (2016) skriver att det globalt arbetas med ”internationella försoningsprocesser” för de människor som hör till ”underprivilegierade grupper.”(s.123). I ett demokratiskt samhälle finns det en önskan att förstå vad som möjliggjort den ojämlikhet som funnits, för att fler ska förstå utsattheten som drabbat/drabbar de här grupperna. Inom kyrkan pågår självrannsaking om hur det samiska folket diskriminerats av den svenska staten och av kyrkan. En självrannsaking som behöver göras för att försöka förstå hur en försoning i framtiden potentiellt ska kunna ske (Sjögren, 2016).

Under de senaste fyrahundra åren har synen på det samiska folket gått från 1600-talets förbud mot den samiska kulturen till att idag, på 2000-talet uppmuntra dess kultur och lyfta dess historia. I slutet av 1600-talet infördes husförhör inom kyrkan för att påverka och förhöra folkets kunskaper i Luthers lilla katekes. Hos de förhör som hölls hos samerna verkar dock frågorna fått en inriktning som handlade om att erkänna avgudadyrkan. Den samiska kulturen, som till en del bestod av att jojka och använda trumma fördömdes helt (Sundström, 2016). Bakgrunden i denna studie visar att det samiska folket diskriminerats utifrån sin kulturella tillhörighet. Men det finns också styrkor i att tillhöra det samiska folket då det stärker samhörigheten och ger möjlighet till glädje och meningsfullhet i livet (Quinn & Chaudoir, 2009). Det är en trygghet och gemenskap med ett eget språk, jojk och nedärvda seder. Identitetsskapandet påverkas positivt när samerna känner sammanhållning i sin kultur. Språket och sociala nätverk ses som viktiga delar för ett meningsfullt liv. Ett viktigt nätverk hos samerna är den utökade familjen, som fås genom den samiska religionens *gudföräldrar*. Det är en sedvänja som samerna haft långt före kristendomens inträde i det svenska samhället. Kristendomen har också seden med gudmor/gudfar (Nystad, Spein, & Ingstad, 2014).

1.2 Problemformulering samt relevans för socialt arbete

Samerna har en komplex situation när deras historiska sociala traditioner krockar med det kringliggande samhällets värderingar (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Nystad et al., 2014). Samer utsätts ofta för mobbning i dagens skola, när förståelse saknas för det samiska samhället. Dagens samhällsomsorg har inte anpassats till samernas behov. I ett välfärdssamhälle ska alla individer ha god livskvalitet, känna sig belåtna och uppleva att livet är meningsfullt, samt känna en social tillhörighet. – Så är det inte i dagens samhälle (Uttjek, 2016). Internationellt röner studier i detta ämne stort intresse, vilket visar vikten av problemsituationer som ofta uppstår mellan urfolk och kringliggande samhälle (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016). Så sent som för tio år sedan beskrevs behovet av forskning inom området gällande samer och diskriminering, då både i ett nationellt och globalt perspektiv (Pikkarainen & Brodin, 2008). En färsk rapport visar att två av tre samer har upplevt diskriminering på grund av sin etnicitet. Det är ingen nyhet i sig, men ett problem att samhället har så stor kunskapsbrist om samers förhållanden, samt att inte tillräckliga åtgärder sätts in för att åtgärda situationen (Heikki, 2018, 2 oktober). Det finns stora behov av forskning inom området (Sametinget, 2018).

Kyrkan har en viktig roll i dagens samhälle. Polisen är en av de myndigheter där kyrkan är en samarbetspartner när man möter människor i utsatta situationer. Kyrkan bidrar med samtalsstöd såväl inom poliskåren och ut mot individen, både enskilt och i grupper (Ferreira, 2002, 26 juli). Diakoner ska möta människor som söker sig till kyrkan. Många människor idag säger sig inte vara troende, men besöker ändå kyrkan. Det gäller människor från hela samhället och där finns förstås också samer. Det är ett problem om socialt arbete inom kyrkan utförs utan att tillräckligt värna den kulturella mångfalden. Det blir i förlängningen en diskriminerande praktik, vilket är inhumant och olagligt, samt att det får följder om människor känner sig ensamma och utstötta. Då blir det ett samhälle där människor inte känner tillhörighet och inte befinner sig i ett sammanhang. I det läget är det stor risk att man utsätts för mobbning. Det är också ett problem när verksamheten bedrivs utan att samerna själva är delaktiga i utformningen. Då hamnar kyrkans sociala arbete åter (som historiskt) på nivån av att *hjälpa till* i stället för att samarbeta med samerna. Som Uttjek (2016) skriver så måste insatser erbjudas på ett respektabelt sätt och att man frågar de/dem som är målgruppen hur insatserna ska utföras (Uttjek, 2016). Det samiska folket anser att det är en lång och svår väg att gå för att komma till rätta med problematiken som assimileringen utgjort från både stat och kyrka. Det krävs mer handlingskraft för att hantera de följder som kolonisationen gett. Samhället måste lyfta och erkänna samiska livsvillkor och se det som en tillgång för alla och kyrkan måste införa det samiska perspektivet som ett varaktigt och självklart inslag i verksamheten. Staten, skolan och kyrkan måste ta ansvar för den vardagsdiskriminering som råder idag. Det finns samer som anser att det var dåtidens samhällsanda som var anledningen till bristande förståelsen av det som gjordes. Det råder delade meningar ifall någon form av sanningskommission kan göra nytta för att sona historiens brottsliga övergrepp (Alestig, 2017, 16 juni).

Utifrån denna medvetenhet är ambitionen med denna studie att visa hur relationerna ser ut idag, och om samerna ännu är utsatt för diskriminering från kyrkan.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka samers personliga erfarenhet av det sociala arbetets praktik inom kyrkan.

- Hur upplever samer relationen med kyrkan?
- Hur ser kyrkans sociala arbete gentemot samerna ut?
- På vilket sätt påverkar kyrkan samernas rätt att bevara sin kultur och sina sedvänjor?

2.1 Avgränsning

Denna studie har avgränsats till att försöka förstå *några samers* erfarenheter av det sociala arbetet som kyrkan utövar. Studien strävar inte efter att försöka förklara hur historiens diskrimineringar har kunnat ske, utan fokus ligger på att förstå nutidens relation mellan samer, samhälle och kyrka, samt uppmuntra till fortsatta samtal i ämnet. Valet av en specifik församling gjordes för att snäva in det geografiska området. Restid och intervjuer vid varje tillfälle behövde rymmas inom en 8-timmarsdag av praktiska skäl för författaren.

3 Tidigare forskning

Sveriges historiska politik har utgjort en grund för diskriminering mot samer. Under 1300-talet började staten kolonisera Norrland och med det kräva in skatt från samerna. Så småningom, under 1600-talet blev staten intresserad av de naturtillgångar som fanns i området. Silverfyndigheter gjorde att malmbrytning påbörjades och samerna tvingades använda sina renar för transport av malmen och arbetade med låg lön. Samernas skattetryck med skinn, fisk och kött ökade under den här perioden. De hamnade i fattigdom och blev tvingad att tigga för sin överlevnad. Under 1700-talet uppmuntrade staten med 15 års skattefrihet för nybyggare som bosatte sig i samernas landområden, vilket gjorde att samernas landområden minskade. De trängdes så undan av nybyggare. För att försöka komma tillrätta med oegentligheter mellan samer och nybyggare så stiftade staten en renbeteslag år 1886. Där framgår rättigheter för samer vad gäller jakt och fiske samt nyttjande av skogsmark för renbete. I samband med det så definierades vad som kallades *riktiga samer*, vilket skulle vara renskötande samer som flyttar runt som nomader. 1928 så förstärks lagen att endast gälla renskötande samer i samebyar. I och med denna lag så hade samerna inte längre någon äganderätt till markområden samt att den individuella rätten inte längre fanns kvar för renbete. För de samiska kvinnorna blev de rättsliga förutsättningarna sämre då renskötare definierades som ett manligt yrke.

Lagändring av de samiska kvinnornas rättigheter kom 1971, då de fick juridiskt jämställda villkor. Den ändringen som gällde rennäringslagen visar tydligt vilka som kan kräva sär rättigheter, och i det stora hela så finns inga större skillnader jämfört med de gamla lagarna från 1800-talet. Urfolk har särskilda rättigheter till traditionellt använda landområden men det är inget som staten utgår ifrån i politiken. Därför har inte samer de rättigheter som tillhör ett urfolk. Sveriges riksdag erkände samerna som ett urfolk 1977. Det ger rättigheter gällande land, vatten och självbestämmande, där självidentifikation är det avgörande för att tillhöra urfolket. En del av den kultur som är traditionell hos samer är renskötseln samt jakt och fiske (Pikkarainen & Brodin, 2008:1). Så sent som år 2017 stärkte arkeologen Inger Zachrisson det faktum att samer varit bosatt i norra Skandinavien under vikingatiden. Samerna har befolkat de här områdena i Sverige långt innan landet blev en nation. Samernas historia beskrivs så långt tillbaka som år 98 e.Kr. (Samer, 2018). När det gäller jakt och fiske i renbetesområden så pågår en tvist mellan Girjas sameby och Svenska staten. År 2009 stämde samebyn och Svenska samernas riksförbund staten. Meningen var att pröva de rättigheter som samebyn har. Samebyn vann i tingsrätten 2016, men efter överklagande från staten till hovrätten, så blev domen en annan 2018. Domen menar att samerna har jakt och fiskerätt, men inte ensamrätt. Ärendet är nu överklagat till Högsta domstolen från samebyn. ”*Vi har rätten men får inte förvalta den, säger samebyns ordförande om varför de väljer att överklaga*” (Niia & Påve, 2018).

Frågor om urfolks markrättigheter återfinns även i globala sammanhang. För att visa på vidden av frågor kring urfolk kan nämnas några. I Chile och Australien diskuteras förutsättningar för urfolk, som har stora svårigheter att försvara och vidmakthålla sina rättigheter. Gruvdrift och markexploatering går före urfolkets andliga och kulturella traditioner. Det finns en historia med bakgrund i europeisk kolonialisering där det ansågs att den västerländska kulturen var överlägsen den inhemska. Likaså så var det de europeiska kolonistörerna som blev juridiska ägare till markområden som tillhörde urfolkets territorium. Omkring varande samhälle anser sig ha en liberal syn i frågor som rör ursprungsfolk. Dock dröjde det fram till 1967 innan Australien erkände urfolket som den ursprungliga befolkningen, och ända fram till 1993 innan Chiles urfolk fick ett godkännande och rättigheter till land. Samhället och medborgarnas har en negativ syn på urbefolkningarna med mycket fördomar. De anses lata, primitiva, okunniga samt ha alkoholproblem. Det här är folkgrupper med låg socioekonomisk status och de finns omfattande dokumentation om den diskriminering de utsätts för (Merino, Mellor, Saiz, & Quilaqueo, 2009).

Diskriminering av urfolk kan ses över hela världen. Den historiskt förtryckande och nedlåtande synen återfinns i dokument som beskriver förhållanden i Afrika, söder om Sahara. Där beskrivs jagande och samlande minoriteter som allmänt dumma, motsträviga, smutsiga, primitiva, och inte riktigt fullt ut mänskliga. Jägare trängs bort från sina jaktmarker till förmån för modernt jordbruk, liksom att fällda vilt är förbjudna att säljas, till skillnad från kött från tamboskap. Samma regler gäller förhållandet mellan att sälja odlade grödor kontra ihopsamlade örter direkt från naturen. De jägare och samlare som vägrat assimilera sig står med det utan tillgång till vård, omsorg och utbildning. Segregeringen är stor och har fått till följd att både jägare-samlare och omkring varande samhälle begränsar sin sociala kontakt med varandra (Woodburn, 1997).

3.1 Diskriminering av urfolk

De uppfattningar som finns om kultur och samers etnicitet i samhället visar en bild av diskriminering av ett urfolk under lång tid. I ett demokratiskt samhälle ska samer få behålla och utveckla det samiska språket och kulturen i harmoni med omkring varande samhälle. Det finns en medvetenhet om att problemet i sig finns och att det behöver utforskas mer (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Jackelén, 2016; Pikkarainen & Brodin, 2008; Sjögren, 2016; Sundström, 2016; United Nation, 2007). Det Svenska samhällets historiska strukturer bidrar till att samer diskrimineras (Pikkarainen & Brodin, 2008).

I Argentina har staten under flera hundra år fört en etnisk politik mot landets ursprungsfolk. En politik som är att betrakta som ett folkmordsprojekt. Enligt FNs konvention från 1948 (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) så är det att betraktas som folkmord när handlingar utförs med mening att ödelägga grupper med viss nationalitet, etisk bakgrund, samt religiös bakgrund. Handlingarna kan vara dödande av gruppmedlemmar, orsaka allvarliga fysiska och/eller psykiska skador, medvetet påverka och förstöra en grupps livsvillkor helt eller delvis, använda åtgärder för att förhindra att fler barn föds, samt tvångsförflyttning av barn. Den politik som förts i Argentina har påverkat samhället starkt. Från att tidigare ha tyckt ursprungsfolket indianerna var fullgoda medborgare, till att sedan anse indianerna som icke genetiskt fullkomliga. Administrationen i Argentina mellan åren 1878-1885, har ansett det som en prestation att ha skrämt bort och utrotat indianerna från deras tidigare markområden. Målet var att européer skulle befolka området i stället (Delrio, Lenton, Musante, Nagy, Papazian, & Pérez, 2010).

Under 2016 hade filmen *Sameblod* premiär i Sverige. Handlingen utspelar sig på 1930-talet i Sverige. En tid när idealet i samhället ville åstadkomma enhetlighet. I filmen visas hur barnen utsätts för rasbiologiska undersökningar med skullmätning samt tvingats klä av sig naken för inspektion och fotografering. Staten hade ett institut för rasbiologi i Uppsala där det bedrevs forskning och undervisning för att ta *särskild hänsyn till det svenska folket*. För de unga som ville studera vidare efter nomadskolan blev det nödvändigt att släppa allt sitt ursprung, byta till ett vanligt svenskt namn och försöka anpassa sig till det rådande majoritetssamhället. Nomadskolan var ett obligatoriskt internat för de *äkta* samiska barnen. Där ingick det att lära sig svenska språket och helt avstå från det egna samiska språket och jojken. Staten definierade renskötande och fjällnära samer som äkta, vilket bidrog till splittring hos det samiska folket (Kernell & Lindström, 2017).

3.2 Diskriminering från kyrkor

Kyrkan är medveten om den långa historien av diskriminering mot samerna som urfolk (Barkan, 2009; Jackelén, 2016; Philpott, 2007; Sjögren, 2016; Sundström, 2016). Det är inte förenligt med kyrkans eget regelverk som arbetar med ett diakonalt perspektiv som värnar om medmänsklighet och där kyrkan har för avsikt att ta ett socialt ansvar (Brodd, 2018; Lindström & Lindström, 2014; Svenska kyrkan, 2018). Den historiska diskrimineringen från kyrkan går jämsides med det övriga samhällets syn eftersom kyrka och stat under lång tid hört samman (Jackelén, 2016). För att staten skulle kunna kontrollera områden i Lappland under 1700-talet så byggdes kyrkor, och de präster som tillsattes hade ett uppdrag från staten, att inte tillåta den samiska religionen (Pikkarainen & Brodin, 2008:1). I Jämtland och Härjedalen inrättades 1746 en speciell församling (lappförsamling) som samerna skulle höra till, oberoende vart de geografiskt vistades. Samernas inflytande i denna församling var helt obefintligt. Med tiden tillkom ytterligare tre liknande församlingar och detta skick pågick fram till 1941. Förutom att bedriva mission så var syftet också att de samiska barnen skulle gå i skolan för att lära sig läsa och skriva. Men att sprida evangelium och kärleksbudskap var knappast förekommande från kyrkan, utan åtskillnaden var ett faktum. Den rikliga dokumentation som finns hos kyrkan visar en nedlåtande syn på det samiska folket under lång tid. Det faktum att samerna var folkbokförda i de här speciella lappförsamlingarna gjorde att de inte tillhörde någon kommun. Det i sin tur fick till följd att de uteslöts från den kommunala fattigvårdens insatser. Det gjorde att de samer som var utblottade började att tigga för sin överlevnad. Så småningom blev det lappförsamlingarna tillsammans med staten som stod för den fattigvård som annars skulle utförts av kommunerna.

Kyrkan har en långvarig dokumentationstradition som redovisar kyrkans historiska syn på samerna (Thomasson, 2016). Människor har placerats i fack utifrån enskilda kvaliteter som undervärderats av normalsamhället och konflikter har därför uppstått (Payne, 2015).

Schiller (2009) skriver om hur både katolska och protestantiska missionärer påverkat identiteter och kulturen hos ursprungsfolket Dayaks, i indonesiska Borneo. Där har missionärer bedrivit skolundervisning med målet att bekämpa det som ansågs som okunnighet och *värdelösa övertygelser* hos urfolket. En sorts social undervisning. Missionärerna dokumenterade hur urfolket bodde, ritualer vid risplantering samt sedvänjor vid äktenskap och dödsfall. Med det synsätt som missionärerna drev fram, så sås att urfolket skulle få ett nyare öppnare synsätt. Faktum blev i stället att de blev främlingar i sitt eget land och djupt diskriminerade utifrån sin kultur (Schiller, 2009). I Angola syns liknande mönster där Umbundufolket utsatts för kolonialiseringens följder och strikt hierarkisk assimilering av den Portugisiska staten. Det följer de mönster som ses i andra sammanhang i urfolksfrågor med beskattning av tillgångar och tvång till att utföra vissa arbetsuppgifter. De som assimilerade sig helt in i den vita europeiska kulturen kunde slippa tvångsarbetet. Förlusten av självständighet blev ett faktum när vitheten ansågs vara det rätta, liksom det portugisiska språket. För att överleva i samhället sökte sig ursprungsfolket till de religiöst kopplade utbildningarna för att lära sig läsa portugisiska, räkna och sedan vidareutbilda sig. Att assimilera sig in i kristna sammanhang beskrevs som att söka sig till en modern, ljus och inkluderande framtid, till skillnad från den icke-vita och icke-kristna mörka hedendomen. Den koloniala diskursen var tydlig där den vita människan ansåg sig bidra till social utveckling och där det inhemska folket skulle släppa sina ursprungliga Umbunduövertygelser. Amerikanska missionärer kom till Angola vid 1880-talet. Tillsammans med de portugisiska myndighetsutövarna delades folket upp i olika grupper. Det var *infödingar* och *icke-infödingar*. De vita kolonisterna blev med automatik medborgare i Angola medan de ursprungliga afrikanerna behövde utföra vissa prov för att uppnå juridiska rättigheter. En del i dessa prov var att läsa Bibeln, som då visade prov på läskunnighet och läskunnigheten bidrog till högre socioekonomisk status (Ball, 2010).

3.3 Samernas syn på problemet

Det samiska folket vill att samhället ska lyssna på dem, för att förstå hur utsattheten ser ut (Lindström & Lindström, 2014; Svenska kyrkan, 2012). För att samerna ska få ta del av social omsorg samt vara en del i sociala sammanhang, krävs att de får komma till tals.

Det är nödvändigt att samerna får stärka sin identitet med både bibehållande och utveckling av sitt samiska språk och sin jojk. Det sociala arbetets praktik behöver kunna bemöta samerna med kulturkompetens och erbjuda möten med det samiska språket som en naturlig del i samtalen (Blix, Hamran & Normann, 2013; Heikkilä, 2016; Svenska kyrkan, 2012). Anmälningar från samer till Diskrimineringsombudsmannen rörande etnisk diskriminering, ökar ”inom samtliga samhällsområden såsom utbildning, myndighetsutövning, arbetsliv, tjänstesektor och media”. Det visar på större medvetenhet hos samer att anmäla och göra sin röst hörd i diskrimineringsfrågor (Pikkarainen & Brodin, 2008). Det finns ett behov av att lyfta problemet med diskriminering av samer, från samernas perspektiv, då de hitintills inte har kommit till tals i tillräcklig omfattning (Blix et al., 2013; Gaaltije, 2018; Heikkilä, 2016; Pikkarainen & Brodin, 2008; Svenska kyrkan, 2012;). Bristen, att samerna inte fått lära sig använda det samiska språket samt att det inte i nog hög grad accepteras i samhället, är återkommande beskrivet som ett problem från samernas sida (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Nystad et al., 2014; Pikkarainen & Brodin, 2008; Svenska kyrkan, 2012). Språket är en stor del av självidentifikationen som ger trygghet och stabilitet för den enskilde samens (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Nystad et al., 2014; SFS 2009:724; Svenska kyrkan, 2012;). Den samiska kulturen att utföra jojk och använda trumma har en mycket lång historia som visar sig ha utgjort grunden för samhällets diskriminering, samtidigt som den gett en stark sammanhållning mellan samerna (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Nystad et al., 2014; Pikkarainen & Brodin, 2008; Quinn & Chaudoir, 2009; Sundström, 2016; Svenska kyrkan, 2012). Samerna har framfört hur viktigt det är att kyrkan lär sig och använder det samiska språket. Det språk som kyrkan tidigare varit med och förbjudit. Förbudet har medfört att samerna inte kunnat föra vidare sitt modersmål till kommande generationer och det har påverkat identiteten negativt. Kyrkan har varit med och nedvärderat den samiska kulturen och det är hög tid att det blir en tydlig förändring. Det finns en mångfald och ett helhetsperspektiv som deras kultur kan bidra med i kyrkan och som kyrkan inte visat intresse för. Man efterlyser också från samiskt håll att kyrkan står upp för urfolkets rättigheter i samhället. Allt för lång tid har gått och går fortfarande åt, utan att kyrkan visar på tillräckligt förändringsvilja att lyfta det samiska (Svenska kyrkan, 2012).

4 Teoretiska perspektiv

Teorier behövs för att förstå det insamlade materialet. Den här studien har ett övergripande perspektiv på värdering och särbehandling och teorierna som används i analysarbetet presenteras i detta kapitel.

4.1 Kulturell mångfald

Kulturell mångfald är ingen teori i sig utan mer en modell att studera samhället och sociala sammanhang. Människor förflyttar sig över världen och kommer samman i nya och ovana situationer som är svåra att hantera på ett empatiskt sätt. Det blir en vi-och-dom syn mellan grupper. Kulturell mångfald kan förklaras som ett sätt att undvika diskriminering, att ta i beaktande människors möjligheter och kunskaper. Det gäller då alla variationer av social gruppstillhörighet och identitet som kan vara kultur, etnicitet, nationalitet, kön, religion, språk, funktionsvariation, genus samt ålder. Det är inte bara en modell för att undvika diskriminering utan också medvetet stärka potentialen hos individer och grupper (Augustsson, 2011). Modellen uppmuntrar kulturens görande. I det här perspektivet menas att det är både viktigt att lyfta fram kulturer som positiva skillnader grupper emellan samt att kulturer integreras med varandra. Inom det sociala arbetet krävs kännedom om relationer inom och mellan kulturer för att inse att ursprung ofta gör att människor hamnar i en utsatt position. Här fokuseras inte på förtryck utan på hur relationerna ska förstås. Människor behöver bli lyssnade på och uppmuntras till medbestämmande. Det måste till en större respekt för individernas självständighet (Payne, 2015). I urfolksfrågor måste det till en reflektion om hur den inhemska alternativt den västerländska kulturen påverkar den kulturella mångfalden. Det talas mer och mer om urfolksperspektiv i det sociala arbetet, men inte tillräckligt nog om vilka konsekvenserna blir när urfolk ska införliva det västerländska perspektiven. Den rika kulturella mångfald som varje nation har bör uppmuntras, för ett humant globalt samhälle. Det sociala arbetet är resultatet av den moderna västerländska samhällets industrialisering, som måste anpassas till de icke-västerländska sociala och kulturella förhållandena. Den postmoderna synen talar om gränsöverskridande identiteter som jämför det västerländska med den traditionella lokala kulturen och dess historia. En enhetlig nationell kultur kan bli en negativ form av nationell identifiering. Det västerländska sociala arbetet ska inte ses som negativt i sig självt. I mångt och mycket följer kulturer världen över ett gemensamt drag och det sociala arbetet har som mål att stärka människors rättigheter och respektera den kulturella mångfalden (Yunong & Xiong, 2008).

Som Brydon (2012) skriver så är det nödvändigt att det västerländska samhället släpper synsättet om att vara en eftersträvansvärd kultur och likaså det mest rätta sättet för mänsklig social samvaro. Problem uppstår när man inte ser skillnader mellan kulturer eller över gränser. Kulturer finns överallt och professioner inom socialt arbete måste inte bara förstå skillnaderna, utan även släppa på det traditionella synsättet om vad som är den rätta kulturen. Det finns kulturgöranden som utvecklats under mycket lång tid och kan anses vara ursprunget. Det kan anses märkligt att den västerländska ståndpunkten ska gälla, då västvärlden i en global synvinkel får anses vara i minoritet (Brydon, 2012). I ett lokalt perspektiv är det dock den västerländska aspekten som dominerar över de lokala minoriteterna och urfolket.

Relationerna, som i denna studie handlar om kyrkan och samer, måste undersökas och analyseras för att minska social exkludering. Det behövs en förståelse av förtryckande processer mot etniska och kulturella grupper behövs för att förändra relationer. Vikten av kultur lyfts i denna studie, då forskning visar hur identiteten påverkas av kulturgöranden. Även om man inte fokuserar på förtryck så måste utsatta människor komma till tals. Urfolks kultur är av betydande karaktär för att stärka individer och samhället. Det samiska folkets synsätt och rätten att få bibehålla sin kultur och sina sedvänjor är en del av det som beskrivs som kulturell mångfald (Payne, 2015).

4.2 Diskriminering

Med diskriminering (Payne, 2015) menas ”*skillnader som rör omdöme och bedömning*” (s.479). I lagen om diskriminering (SFS 2008:567) beskrivs i 1 kap. 4§. P 1,2: *[...] att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med [...] etnisk tillhörighet[...].* Vidare skrivs (SFS 2008:567) i kap 3 om aktiva åtgärder för: *ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett [...] etnisk tillhörighet[...].* Lag (2016:828). När en individ blir missgynnad med anledning av etniskt tillhörighet anses det vara diskriminering. Etnisk tillhörighet har alla människor utifrån sin självidentifiering av den egna historien. Diskriminering kan också vara när det finns regler och rutiner som missgynnar viss etnisk tillhörighet. För att kunna bedöma om diskriminering har uppstått behöver en jämförelse göras om hur annan person skulle blivit främjad eller inte av den handling som skett (Diskrimineringsombudsmannen, 2018).

En amerikansk studie har undersökt hur potentiellt blivande medlemmar bemöts från kristna kyrkor. Undersökningen har studerat bemötande vid skriftlig kontakt. Där kan urskiljas skillnader beroende på etnicitet och ursprung. De människor som inte tillhör den vita dominerande gruppen får ett tunnare välkomnande. Kyrkorna som ska stå för en stor del av samhällets sociala omsorg lever inte upp till de sagda värderingarna och attityder. I stället upprätthåller kyrkorna de fördomar som finns kring människors etnicitet och ursprung. Det påverkar i förlängningen segregationen, hur människor blir diskriminerade utifrån ursprung. Det blir en socioekonomisk ojämlikhet där människor hamnar i en lägre klass och inte får tillgång till viktiga sociala nätverk som kyrkor står för (Wright, Donnelly, Wallace, Missari, Wisnesky, & Zozula, 2015). En norsk studie skriver om komplexa följder av diskriminering i ett längre perspektiv. Det är en svårhanterad problembild i socialt arbete att klargöra vilka följder som samer får av diskriminering. Det finns hårfina sociala mönster i samhället som påverkar samer negativt och ger som följd en risk att hamna i utsatta situationer. Historiska band mellan samer och samhället ger en form av ärvd diskriminering. Det hör till deras identitet som grupp att ha med sig utsattheten. Det samiska ursprunget får följder som mobbning i skolan och en förståelse för att de som samer anses vara sämre människor än icke-samer. Inom det sociala arbetet förekommer en form av diskriminering när alla människor ska bemötas lika. Kunskapsbrister om den samiska kulturen gör att inte rätt form av stöd erbjuds, och då får inte samer den hjälp de efterfrågar. På sikt blir det en negativ följd för hälsan, utbildningsmöjligheter, arbetsmöjligheter samt den offentliga omsorg och service som ska stärka människor. Negativt ur samhällssynpunkt kan bli ökad misstro till myndigheter och offentlig service (Arnfinn & Lidén, 2016).

För att motverka diskriminering så anses det nödvändigt att bli medveten och förstå den bild som finns om urfolk. De fördomar som finns motverkar social rättvisa i samhället samt att de mänskliga rättigheterna inte uppfylls. En studie utförd i Guatemala visar synen på urfolket Maya samt icke inhemska Ladinofolket. Mayafolk ses som lata och inte alls så framgångsrika som Ladinofolket. Inom Ladinofolket så är det framför allt männen som anses som handlingskraftiga. Här märks att både etnicitet och kön hos Mayafolket samt Ladinofolket påverkar hur samhället ser på individerna. En medvetenhet om dessa fördomar kan hjälpa till att minska konflikter mellan urfolk och omkring varande samhälle. Likaså kan medvetenheten bidra till minskad diskriminering samt upprätthållandet av de mänskliga rättigheterna.

Forskning visar att Mayafolket är diskriminerat jämfört med Ladinor med stora skillnader när det gäller ekonomi, politiskt deltagande, tillgång till utbildning samt tillgång till omsorg och vård (Ashdown, Gibbons, de Baessa & Brown, 2017). Beskrivning av urfolk är något som känns igenom som ett problem världen över. Var än urfolk lever så ställs de inför samma faktum, nämligen att bli stereotypiskt beskrivna av samhället (ibid; Sametinget, 2018).

Problem uppstår med att ge god omvårdnad och omsorg. Kunskapsbristen med den negativa bilden av samer som lata och otacksamma återskapas, och därmed fortsätter diskrimineringen. Det blir svårt för samerna att skapa förändringar med den stereotypiska bild som finns om dem. Det finns en viss medvetenhet om att diskriminering pågår mot samer, men det görs inga insatser för att motverka detta i skolor och på arbetsplatser (Sametinget, 2018).

Diskrimineringsteorin används i denna studie eftersom bakgrunden visar på att kyrkan har diskriminerat samerna under lång tid. När nutida relationer ska undersökas är det nödvändigt att förstå om det finns skillnader mellan historia och nutid. Likaså ska studien visa om kyrkan jobbar för att motverka diskriminering.

5 Metod

Syftet i den här studien, att undersöka samers personliga erfarenhet av det sociala arbetets praktik inom kyrkan, söker en förståelse av samers upplevelser av kyrkan. Metoden som använts i denna studie är därför kvalitativ för att tolka de beforskades syn på verkligheten.

De intervjuade valde själva tid och plats för samtalet. Detta för att uppnå en så trivsamt och avslappnad stund som möjligt (Kvale & Brinkmann, 2014). Studien har använt en abduktiv metod för att kombinera induktiv och deduktiv strategi. Bakgrunden i studien visar på en teori av diskriminering och därför användes den deduktiva strategin vilket påverkade fokus för frågorna. Men även en induktiv strategi användes för att inte ha förutfattade meningar och styra forskningsfrågorna till ett givet svar (Larsson, 2005). Två separata öppna intervjuer gjordes där de medverkande uppmuntrades att framföra sina egna synpunkter så fritt som möjligt inom området, där syftet var att försöka förstå problematiken (Levin, 2015; Larsson, 2005). Intervjuerna spelades in så att författaren sedan i lugn och ro kunde transkribera vad som sagt och med det få ett exakt och ordagrant nedskrivet material.

Anteckningar gjordes också vid intervjuerna, för att användas som stöd vid transkriberingen av det inspelade materialet. Detta för att bättre fånga känslouttryck samt understryka tyngden på vissa uttalade meningar. I analysen i studien omvandlades intervjudata till meningsfull information i studiens syfte. Det kan bli svårt att tolka den data som kommer med en kvalitativ studie och det blir nödvändigt att dela upp data i olika delar för att kunna handskas med analysen. Med (Bell, 2005) koder gick det att kategorisera nyckelord och dess betydelse i ämnet. Data behövde sorteras och identifieras samtidigt som det inte fick bli för många kategorier som gjorde det svårt att dra slutsatser. ”Kodarreliabilitet” (Larsson, 2005) användes för att säkerställa att det inspelat materialet rätt transkriberades.

5.1 Vetenskaplig positionering

Den här studiens vetenskapliga ställningstagande har varit hermeneutiskt där samtalen tolkats och analyserats utifrån förförståelsen hos författaren. Samtalen gav ny kunskap i det valda ämnet, med perspektivet att verkligheten är socialt konstruerad och skapas i gemensamma sammanhang. Studien har betraktat både de separata delarna och helheten. Det hade inte gått att se helhetsperspektivet i problemet om inte delarna presenterats. Det hade heller inte gått att förstå delarnas förklaring om inte helhetsperspektivet funnits (Kvale & Brinkmann, 2014; Larsson, 2005). Historien visar en stigmatisering som påverkat samerna på flera områden. Samhällets åtskillnad mellan grupper och dess kultur inverkar negativt på både fysisk och psykisk hälsa. Den skillnad som påstås finnas mellan människor med olika kulturer, är en social konstruktion som påverkar identitet och attityd (Quinn & Chaudoir, 2009).

5.2 Redovisning av sökarbete

Grunden i sökarbetet är, *De historiska relationerna mellan kyrkan och samerna – En vetenskaplig antologi*. Efter genomläsning av antologin med tillhörande referenslistor framkom mer användbar litteratur till denna studie, som söktes fram via Mittuniversitetets databaser på biblioteket. Den mest använda databasen var ProQuest Social Sciences samt sökfunktionen i Primo. I ProQuest Social Sciences gjordes alla sökningar med *peer review* och i *fulltext*. Sökning har även gjorts i DiVA där referegranskat material använts. Även Umeå universitets biblioteksdata har använts och därifrån använda artiklar är *peer reviewed*. Författaren av denna studie, har även använt inom socionomprogrammet tidigare studerade artiklar med referenslistor om *samer och social exkludering*. Dessa var också *peer review* artiklar. Avslutningsvis har en del artiklar ur media använts.

5.3 Urval

Urvalet av personer som ingått i denna studie började med ett strategiskt urval. Helt kort och översiktligt presenterades syftet med denna studie hos sydsamiska centret Gaaltije. Där gjordes förfrågan om kontaktuppgifter till samer som skulle kunna ha ett personligt intresse att delta i denna studie. Därifrån kom förslag och kontaktinformation till tre personer, som i sin tur ledde till tolv kontakter. Det blev så ett snöbollsurval. Dessutom gjordes ett medvetet val av en person som visat stort engagemang i frågor som beskrivs i denna studies syfte. Författarens till denna studie hade inte tidigare haft någon kontakt med de tillfrågade personerna. Förfrågan om att delta i en intervju gjordes först både med telefonsamtal och via mejl. Vid den första kontakten till varje person informerades om att själva intervjun skulle ta en timme, samt att vi behövde några minuter före och efter för att inleda och avsluta samtalen. De tillfrågade behövde tid att tänka över om de ville delta i studien. Det gjorde att tidsåtgången blev stor innan det stod klart hur många som skulle delta i intervjuer. Flera personer av de som kontaktades avböjde medverkan på grund av tidsbrist. Några av personerna krävde betalning för att medverka. Möjlighet för författaren att betala fanns inte. Efter drygt en vecka med sökande så kvarstod två personer med intresse att delta i intervjuer. Då skulle tid och plats bokas in vilket gjorde att själva intervjuerna dröjde ytterligare fem vardagar.

Den tid som fanns till förfogande för kursen i det här självständiga arbetet var begränsat. Författaren ansåg inte tiden räcka till att söka fler personer att intervjua, med anledning av att det efterföljande arbetet kräver mycket tid för sammanställning av studien. E-postkontakt användes för skriftligt samtycke till medverkan samt uppfyllande av medverkankriterierna. Med e-postbreven följde ett korv brev om studien och dess syfte (bilaga 1).

För medverkan i intervjuerna fanns följande kriterier:

- ✚ Identifiera sig som same och vara 18år fyllda.
- ✚ Ha ett personligt intresse av relationerna mellan samer och kyrkan.
- ✚ Besöker kyrkan för social gemenskap eller stöttning i någon form.

5.4 Tillvägagångssätt datainsamling

Insamlandet av data gjordes med en *allmän intervjuguide* med frågor som var öppna men kopplade till syftet och problemformuleringen i studien (Larsson, 2005). En intervjuguide bestående av huvudämnena (bilaga 2) gjordes innan intervjuerna utfördes för att få lite struktur på frågorna, men ändå inte för mycket styrning. De tre ämnena fick underrubriker med öppna frågor som anknöt till kyrkans värderingar som beskrivs i inledningen, samt de valda teorierna.

5.5 Analysmetod

När de muntliga och inspelade intervjuerna var transkriberade till text så gjordes en kodning med nyckelord, så kallad *kodarreliabilitet*. Detta för att kunna dela upp data i olika delar och kunna handskas med materialet. (Larsson, 2005). Med färgkoder kategoriserades sedan nyckelorden. Därefter lästes texten åter igenom, flera gånger, för att hitta och tolka de underliggande budskapen i vad som berättades. Detta för att kunna korta ner texten till det mer centrala budskapet som respondenterna framförde (Kvale & Brinkmann, 2014; Larsson, 2005). Även här användes färgkoder. All text blev färgkodad utifrån de tre huvudfrågorna. Detta för att hålla isär de olika kategorierna och svaren. Analysen fokuserade på mönster av det som inte rent ut hade sagts vid intervjuerna. Det vill säga vad som latent kunde uppfattats. På den manifesta nivån analyserades det utifrån vad som faktisk sas och där kunde citat läggas in i resultatet. Kategoriseringarna med färgkodningen gjorde att det insamlade datamaterialet fick en mer översiktlig skildring.

Koder och kategoriseringar är ett måste i en kvalitativ analys för att kunna presentera ett förståeligt resultat (Larsson, 2005). Data kan då sorteras och identifieras för att delas upp i olika kategorier och slutligen sammanställas till en överskådlig text. Därefter gick det att dra slutsatser mot de valda teorierna (Bell, 2005; Kvale & Brinkmann, 2014).

5.6 Etiska överväganden

I studiens genomförande iaktogs de allmänna regler som hör ihop med god etik och moral inom forskning (Hermerén, Gustafsson, Petterson, & Vetenskapsrådet, 2017). Ett ”informerat samtycke”, ”konfidentialitet” samt att de deltagande personerna ”ska lida så lite skada som möjligt” genomsyrade studien (Larsson, 2005). Det *informerade samtycket* innebar att respondenterna själva avgjorde om de vill medverka i studien. Likaså att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas när som helst, informerades om i det brev (bilaga 1) som skickades via mejl till de tillfrågade respondenterna.

Det skriftliga samtycket (bilaga 1) underströk vikten av självbestämmande att delta i studien. Denna information delades också ut vid intervjutillfället på pappersutskrift tillsammans med muntlig information om innehållet (Hermerén et al., 2017). Respondenterna erbjöds läsa igenom transkriberingen av sin intervju. En av respondenterna antog erbjudandet att läsa igenom den transkriberade texten för att kunna stryka sagda ord och formuleringar. Respondenten ansåg att det fanns uttalanden som skulle kunna röja dennes identitet. *Konfidentialiteten* har beaktats så att det inspelade materialet och de transkriberade intervjuerna förvarats säkert, utan möjlighet för utomstående att kunna ta del av. De medverkande har fått fingerade namn i studien. *Nyttjandekravet* uppfylldes på så sätt att de inspelade och transkriberade intervjuerna raderades efter att kursen på socionomutbildningen var avslutad. Den information som inhämtades har enbart använts i denna studies syfte (Hermerén et al., 2017). För att de beforskade skulle lida *så lite skada som möjligt* ur en etisk aspekt togs i beaktande att urfolk kan känna sig väldigt hårt undersökta av forskningen. Det var viktigt att uppmuntra till dialog mellan författaren och respondenterna. Det gjorde att tolkningar och resultat kunde närma sig den verklighet som de undersökta beskrev (Castellano & Reading, 2010). Vetenskapliga studier ska skydda de enskilda människorna från skada. Samtidigt behöver *individskydds kravet* balanseras mot *forskningskravet* (Vetenskapsrådet, 2017). Forskning är nödvändig för att samer ska få beskriva sin kultur och vikten av kunna bevara den (Blix, Hamran & Normann, 2013; Heikkilä, 2016).

5.7 Validitet och reliabilitet

För att bedöma trovärdigheten i analysen var det nödvändigt att ta i beaktande hur urvalsstrategin påverkade analysens värde, att det var samer med intresse i studiens frågor som fick svara på frågorna. Studiens genomförande strävade efter att anpassas till samerna och att de kunde känna igen sig i ämnet (Larsson, 2005). I denna studie har ett smalt urval funnits. Urvalsförfarandet kan ha gjort att tillgången på intresserade personer krympte. Tanken med urval av samer var att de har en historia att sällan få komma till tals i urfolksfrågor. Sökarbetet att hitta personer att intervjua startade via Gaaltije. Det kan ha gett ett snedurval. Det sökarbetet hade kunnat göras via fler kanaler såsom sociala medier för att fånga ett bredare urval och på så vis hitta fler personer att intervjua. Intervjufrågorna gjordes för att få svar på de tre huvudfrågorna samt syftet med att belysa samernas syn i ämnet, för att på så vis söka möjliga vägar till insikt om relationerna mellan samer och kyrkan. Med ett underlag av två intervjuer så blir faktaunderlaget tunt.

Det blir de intervjuades upplevelser och erfarenheter som analyseras och presenteras i en kontext av studiens syfte och valda teorier. Intervjuerna utfördes med största frihet för respondenterna att uttrycka sig fritt i det känsliga ämne som omtalades. Vid intervjuerna ställdes vid några tillfällen uppföljningsfrågor utifrån de svar som gavs för att få ett fulligare svarsmaterial (Lasson, 2005). Riktigheten i resultatet, samt hur andra forskare skulle kunna använda samma frågor och komma till samma resultat, kan diskuteras utifrån att personligheten hos författaren inte är andra författare lik. Dessutom går det inte att utgå från att respondenterna skulle lämna samma typ av svar om intervjun skulle göras om på nytt (Kvale & Brinkmann, 2014). Det får också tas i beaktande att författaren inte har erfarenhet av att genomföra intervjuer. De frågesvar respondenterna gav tyder på att de tolkade innehållet av frågorna relativt lika och svaren gav ett bra samband i resultatredovisningen (Lilja, 2005). Ljudkvalitén i den inspelnings-applikation som användes via mobiltelefon höll hög kvalitet och tog upp ljudet bra och tydligt. Det fanns inte vid något tillfälle tveksamheter till vad som sats vid inspelningarna.

5.8 Författarens förförståelse

Författaren av denna studie hade en förförståelse i ämnet som enligt det hermeneutiska perspektivet påverkade studien. Den förförståelse som fanns påverkade valet av ämne, att studera relationer mellan samer och kyrkan. I media talas allt mer om det förtryck som urfolk världen över är/varit utsatta för. Författaren är ideellt engagerad inom kyrkans församlingsråd på lokal nivå. Här finns också ett personligt intresse hur kyrkans verksamhet bedrivs nationellt och internationellt. Författaren lever inom Sápmi och har uppmärksammat att det finns en negativ syn i samhället om det samiska folket. Någon personlig erfarenhet av förtryck och diskriminering finns inte hos författaren. Det kan göra det svårt att förstå vilken infallsvinkel som ska användas för att skapa bra frågor i ämnet. Min roll som socionomstudent gör att jag fått ett allt mer kritiskt tänkande.

Kännedom om att denna förförståelse fanns har fördjupat författarens sätt att se på problemet. Medvetenhet fanns att den kunskap som författaren hade vid början av studien var liten (Kvale & Brinkmann, 2014). Inläsning av bakgrundsfakta breddade kunskapen, och intervjuerna fördjupade förståelsen av historien och hur starkt det påverkar samer idag.

6 Resultat och analys

Syftet med denna studie var att undersöka samers erfarenhet av det sociala arbetets praktik inom kyrkan. De intervjuade, som har fått de fingerade namnen Sara och Maja är personer som är mycket engagerad i ämnet, om relationerna mellan samerna och kyrkan. De har båda två också tydliga åsikter och kunskaper, om hur samhället och religioner har förtryckt och diskriminerat urfolk världen över. Sara och Maja har personligt engagemang i kyrkan sedan barn och ungdomstiden, och har erfarenhet av kyrkans sociala arbete (6.1). I den erfarenheten finns också synen hur kyrkan påverkar, samernas rätt till bevarande av sedvänjor (6.2).

6.1 Kyrkans sociala arbete med samerna

Filmen *Sameblod* är något som kommer på tal från båda de intervjuade i frågor om diskriminering och de berättar att filmen visar på en del av historien med förtryck. Samerna har inte kunnat kombinera sin kultur med omkring varande samhälle. Filmen visar att den samiska kulturen och historien helt tvingats bort. Samer har bytt namn och tryckt undan sin identitet. De har slutat jojka och använda samiskan. Det har gått så långt att det i vissa fall blivit så, att de förtryckt sin egen familj, sina vänner och sin historia.

”Sameblod är en stark film om Elle-Marja som går i nomadskola och bestämmer sig för att bryta med sitt samiska arv och bli svensk. Det är också berättelsen om Sveriges skamliga koloniala historia, om hemhörighet och utanförskap, hjälteskap och uppror, skam och skuld. En film som berör och upprör och manar till viktiga samtal om individuell och nationell historieskrivning.” (Kernell & Lindström, 2017).

Här nedan beskrivs och citeras starka uttryck kring filmen.

Sara	Gemensamt	Maja
<i>”Ett rent förtryck” ”Det var så här det var”</i>	Filmen <i>Sameblod</i> beskriver så starkt verkligheten för generationer av samer.	<i>”...det samiska ska man skämmas över.”</i>
<i>”...så fort det går att hjärntvätta folk...”</i>	Tårar, gråt, och starka känslor.	<i>”...nästan som övergrepp med vad dom uttryckt och hur det uttryckts.”</i>

Det har varit en tudelad tillvaro att till viss del försöka bevara sitt traditionella sätt att leva på, samtidigt som samhället runtomkring krävde assimilering till det som ansågs vara det rätta. Ändå finns det en förhoppning och en tro hos de intervjuade att det ligger i tiden nu att göra revolt mot rådande ordning. Yngre samer tar mer plats i samhället och visar upp sin musik, sin konst och säger vad de tycker. Ett generationsskifte är på gång hos unga samer. Dom tar för sig lite mer och bättre än vuxna och äldre.

Samerna, kyrkan och samhället är högst medvetna om att diskriminering förekommit mot samer under lång tid och att det ännu pågår i vissa situationer i samhället (Barkan, 2009; Blix et al., Gaaltije, 2018; 2013; Heikkilä, 2016; Jackelén, 2016; Kernell & Lindström, 2017; Nystad et al., 2014; Philpott, 2007; Pikkarainen & Brodin, 2008; Sjögren, 2016; Sundström, 2016; Sveriges Radio, 2018; Thomasson, 2016; United Nation, 2007).

Ett socialt ansvarstagande från kyrkan kräver en ändrad inställning där samerna måste komma till tals. Missionstanken att *hjälpa till och rätta till* blir lätt felaktig, när samhället och kyrkan tror sig veta vad samerna behöver. Engagemang finns hos kyrkan att jobba för lika villkor för alla, men väldigt mycket mer måste göras.

”Det finns olika krafter inom kyrkan och en del gör väldigt bra jobb och andra är väldigt omedvetna. Och så kan det ibland bli så att: vi ska anpassa [...] till det samiska. Vi tar in några renhorn och [...] några samiska färger i blommorna. Saker! Det kan ju inte vara i stället för attityd.” (Maja)

Att som kyrkan gör, förespråka *kärleken till medmänniskan* harmoniserar inte med det historiska fördömandet av samerna. Samerna behöver, liksom alla människor, få höra att de duger som de är. Historien har gjort de intervjuades inställning kluven. De samer som numer vill ta till sig kyrkans budskap samt delta i kyrkans verksamhet kan ha svårt med det.

”... och så är det många samer som skulle behöva ta till sig kärleksbudskapet, men dom är så kränkta av historien att dom går miste om sin egen andlighet.” (Maja)

Sameblod visar samernas historia i form av film. Film är ett sätt som visar diskrimineringen på annat sätt än i skriven form. Det kan vara lättare att nå ut till fler med en film och budskapet kan vara enklare att ta till sig.

Den här filmen kommer fram i samtalen och beskrivs av de båda respondenterna som en viktig del i beskrivning av samers erfarenhet av diskriminering. Filmen ger människor möjligheten att lära sig om vårt urfolks historia.

De intervjuade samerna upplevde under sin barndom att kyrkan var en trygg plats med mycket gemenskap, dock inte utifrån att de var samer utan som medlemmar av kyrkan. Känslan av kyrkan som en organisation som diskriminerade samers kulturgöranden, ökade i takt med intervjupersonernas ålder och medvetenheten om det förtryck som pågått i generationer. Den här studien visar på både positiva och negativa erfarenheter i de medverkande samernas relation med kyrkan. Det positiva som kyrkan bidragit med i sociala sammanhang för samer har det inte pratats om i den tidigare forskning som presenterats i denna studie. Det visar en ny bild, om kyrkans verksamhet som både stärkt och diskriminerat på samma gång. De personer som ingick i studien förstod redan som barn att det samiska perspektivet inte var accepterat i samhället. De hade inte samma villkor som de jämnåriga barnen som inte var samer. Den äldre generationen lärde dem att tysta ner och ligga lågt med sina sedvänjor. Inte heller prata och fråga så mycket om det gamla och om historien. Den äldre generationen accepterade till viss del inte heller den samiska kulturen, eftersom de hade upplevt en omfattande utsatthet från kyrkan. Den insikt de äldre hade om hur man som same måste tillintetgöra sig själv för att överleva i samhället och kyrkan, överfördes till nya generationer. Det blev en stark kluvenhet hos de äldre samerna i deras självidentifiering.

De intervjuade personerna anser att diskrimineringen fortgår än idag, detta eftersom kyrkan inte i nog stor utsträckning jobbar för att låta samerna få utöva sina kulturella rättigheter som urfolk. Det finns en antydning att de insatser som görs från kyrkan inte visar ett långsiktigt helhetsperspektiv, utan det blir bara lokala insatser periodvis. Studien visar att lokala insatser är bra för dem som lever där det förebyggande arbetet utförs. Studien ger en större insikt om hur starkt förtrycket och diskrimineringen varit. Intervjuerna och filmen *Sameblod* har bidragit till den förståelsen. Bakgrunden av bred och djup diskriminering påverkar än idag både samer och icke-samer på ett negativt sätt och det går att förstå att särbehandlingen varit stor. Synsättet att samer är avvikande fortgår än idag i samhället och är ett resultat av historien.

6.2 Hur påverkar kyrkan samernas rätt att bevara kultur och sedvänjor och hur upplevs relationen med kyrkan

Utövandets av kultur är en avgörande del av livet för människors mående (Augustsson, 2011; Payne, 2015). De intervjuade i denna studie visar, att frånvaron av det samiska språket, jojken och användandet av trumma påverkar urfolket negativt. Jojken har förträngts. Den var inte okej att utföra. ”... man var styrd av förutsättningarna.” (Sara). Men framförallt frånvaron av det samiska språket är ofta återkommande i studien. Språket är grundande för självbild och identitetsskapandet. ”...för många människor är det för sent. Och det är väldigt många som tar livet av sig.” (Maja). Det framgår av tidigare forskning och de intervjuades berättelser. Tryggheten i språket måste lyftas fram då det ger en gemenskap som stärker urfolket.

”...bara det att man kan hälsa artigt - eller man kan när man kliver in hos någon äldre same - så kan man hälsa på samiska. Och då öppnas helt plötsligt den där hemliga dörren, får då har man bekräftat någonting - och hälsat som du är same.” (Sara)

De aktiviteter och den sociala verksamhet som kyrkan hade där de intervjuade levde i barndomen, har lämnat positiva minnen. Det var en gemenskap som inkluderade och stärkte dem. Det var roliga barndomsupplevelser med söndagsskola samt barnkör. Det var också viktig träffpunkt för oss samer som levde långt ifrån varandra. Kyrkan och staten har varit ett så länge (Alvarsson & Resare, 2008), så det är lätt att när man talar så gör man det som om de fortfarande till viss del är ett och samma, säger de intervjuade. När de intervjuade sedan växte upp så fick de en annan syn på både kyrka och samhälle. De berättar om hur de redan som unga fick vetskapen om att samerna inte räknades som fullgoda samhällsmedborgare. Generationer av samer har en berättelse som de intervjuade fått ta del av via sina äldre familjemedlemmar.

Kyrkan försöker numera stärka samernas kultur med att ibland använda samisk konst i kyrkans lokaler. Det är tudelade åsikter från de intervjuade om huruvida samiska föremål är till gagn för samernas relation med kyrkan. ”Det är gott att se att jojken och samiska attiraljer numera lyfts in i kyrkan, men låt samerna jobba med samiska frågor.” (Sara). Men om att använda samiska föremål inom kyrkan sägs också: ”Det är patetiskt! [...] I stället för en respekt.” (Maja).

Kyrkans *röst i samhället* (Lindström & Lindström, 2015) behöver även inbegripa behovet av det samiska språket, för ett rättvist bemötande och språkliga rättigheter för urfolk. Ska kyrkan gynna bevarandet och utvecklingen av samiskan måste barn, unga, vuxna och gamla samer, åtminstone till en del, mötas med sitt språk.

”...jamen ta och kör en kurs på kyrkan. I allt vad utbildningar heter [...]. Du ska ha en förmån om du har det samiska språket, och det ska synas i börsen. Du ska få företräde till tjänster, det är dit vi måste komma, det ska vara en förtur att kunna språket oavsett om du är svensk eller vad du är född till.”

(Sara)

Samtidigt tycker en av de intervjuade att kyrkan i fjällnära områden försökt att anpassa sig och mer lyssna på samernas behov och önskemål. I det hänseendet så skiljer det sig geografiskt huruvida relationerna fungerat bra eller dåligt. I stora delar av Sverige finns ingen som helst övergripande medvetenhet inom kyrkan, om samer, dess historia och nuvarande situation. Kyrkan har visat en styrka historiskt, i tider av hög alkoholkonsumtion i svenska samhället. Den perioden medförde ofta stora umbäranden, för både enskilda och familjer. I sådana tider var det en trygghet med samhörigheten till kyrkan.

”Det är väldigt olika beroende på var i landet man befinner sig. Det är klart att i fjällnära kommuner, att det finns större förståelse och kunskap. Det är ju vissa biskopar som engagerat sig och förstått och det är härligt. Men någon [...] präst, de har ju noll koll. Där är absolut ingenting. Jag tror inte att dom genom kyrkan förstått mer.

Utan då är det väl nidsbilden att förr trodde samerna så här och sen blev dom kristna. Förr var dom hedniska. Bilden att kristendomen kom som en räddning. Och där är jag också kluven. För jag vet att den gjorde det. Kyrkan har fungerat som en räddning. I flera olika tidsepoker och på flera olika sätt för folk. Och inte minst under den här superitiden. Då var ju inte bara samerna som drack utan det var ju hela Sverige. [...] Och där var ju kyrkan och speciellt dom här mer speciella emotionella väckelserna som gjorde en fantastisk insats och presenterade ett alternativ. Det handlade om att bli förlåten, att vara älskad och tillhöra en gemenskap oavsett.” (Maja)

Ska kyrkan leva upp till sina sagda värderingar om urfolk (Svenska kyrkan, 2016), så krävs en grundläggande förändring anser en av de intervjuade. Att bara göra punktinsatser under någon vecka på året är inte tillräckligt, utan det behövs kontinuerligt medvetet arbete. Hur lång tid det arbetet kommer att pågå går inte att veta nu. Det måste till samtal mellan samerna och hela kyrkan.

”...det har varit en period nu [...]men sedan är det slut. Hur vore det om man finge det att vara kontinuerligt. Vi måste ha någonting som heter ursprungspolitik, å det är jag benhård på. Urfolket måste någonstans ha en förtur, å därför ska kyrkan vara noga med när man jobbar med utveckling av olika saker, vi ska inte ligga i samma deg som alla andra språk, eller alla andra nationaliteter, vi ska samverka men vi ska ha en egen gräddfil om man säger så.” (Sara)

Samerna saknar från dagens organisation inom kyrkan ett medvetet arbetssätt att i det dagliga arbetet främja det samiska språket. De samiska barnen behöver mer ofta mötas med samiskt språk både i tal och skrift i kyrkans barnverksamhet. Det mönstret behöver sedan följas i ungdomars konfirmationsgrupper. Idag finns några särskilda samiska konfirmationsläger som mer har ett helhetsperspektiv för samerna. Dessa läger visar en medvetenhet om, samt respekt för, unga samers behov av språk och kulturutövande. I den mängd sociala aktiviteter som kyrkan har tyckte de medverkande i studien att den låga nivå av språkbruk som erbjuds måste bli bättre. Likaså behöver kyrkan som helhet ett mycket större engagemang för att kunna förändra och förbättra förekomsten av samiska i sin sociala verksamhet.

Bakgrunden i denna studie har visat på förtryck och diskriminering men även de positiva bilderna som de intervjuade här beskriver om kyrkan (Barkan, 2009; Philpott, 2007; Sjögren, 2016; Sundström, 2016). Tillhörigheten till de samiska ursprunget är på gott och ont (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Nystad et al., 2014; Quinn & Chaudoir, 2009). Av studien förstås att kyrkan är viktig för de medverkande samerna, då de kristna grunderna värnar om människors trygghet. De medverkande anser att det är enbart samerna själva som kan beskriva samernas perspektiv. Därför behöver samerna få berätta sin historia och sitt nutidsperspektiv. För urfolk kan det vara väldigt jobbigt att bli betraktad och beforskad, då man kan befinna sig i en utsatt situation. Längtan om att bara få vara sig själv och vara ifred kan ibland ta över.

Det finns en önskan om att bli mer socialt inkluderad och att kyrkan verkligen visar att kulturutövandet är positivt. De beforskade samerna vill ta tillbaka sin kultur med framförallt det samiska språket och jojkandet. De vill att kyrkan ska vara en plats där samerna som urfolk blir accepterade med sin kultur. De vill känna styrka och trygghet när de söker sig till kyrkans verksamhet.

Det är rörande att märka av de förändringar som sker inom kyrkan, som ändå inger hopp om förändring. Att få känna sig accepterad och bli bekräftad de få tillfällen som samiskan framförs.

”...när jag var i [...] i fjol då kan jag lugnt säga att jag tidigare har förstått det - men då tog jag in det. Att sitta och höra [...] bara på samiska och du behöver inte förstå vart enda ord men du förstår indirekt i alla fall vad det handlar om.[...]Bara allting, på samiska - allting på sydsamiska! – och bara det att höra allt på sydsamiska! [...] Dom hade jobbat i över ett år med texterna. Det bara flöt – åååå, jag kan rysa fortfarande - det var så fantastiskt! (Sara)

Det var så strakt att jag inte kan prata om det (tårar). Det var så stort, så självklart och så nytt. Jag var inte förberedd. Det lästes med så stor inlevelse. (Maja)

Eftersom språket är en del av kulturen som finns med i bakgrund, teorier och resultat så förstås hur oerhört viktigt samiskan är. Det är en del av kulturutövandet som återkommer igen och igen. Att de intervjuade tar upp samma perspektiv som kyrkans värderingar och teorin om kulturell mångfald tar upp ger en samlad bild av språkets betydelse, att i mycket större omfattning än idag jobba med frågor för att stärka samiskans användning. Det märks av intervjuresultatet att kyrkan inte i nog stor omfattning lever upp till sina värderingar. Det blir tydligt att kyrkan har för låg kunskap om samers kultur. De intervjuade samerna vill lyfta problematiken, diskutera och samverka för att återta sitt språk, sin kultur och sina sedvänjor. Användandet av trumma, samt jojken, är ett kulturutövande som är viktigt för sammanhållningen men som dock ändå inte berörs särskilt mycket. De tidigare generationerna av samer har blivit så kraftigt förtryckta att den delen av kulturen delvis bleknat. Nybyggare och samer skulle samsas i byarna och den samiska kulturen förtrycktes. Äldre samer har förträngt historien för att orka överleva.

Det är tudelat hur kyrkan ska ta sig an det kulturella mångfaldsperspektivet.

”Jag skulle vilja säga till kyrkan, låt det vara. Bjud in och säg att alla är välkomna. Håll inte på och låna våra uttryck. Den känslan kan jag ha. Ni har bränt våra nåjder, ni har gjort bort er en gång för alla, håll er undan.”

(Maja)

”Kulturer - det hör ju till respekten för varandra. Jag tror vi är på väg in i någonting. Det är någonting på gång. Vi är något på spåret.” (Sara)

7 Diskussion och slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka samers erfarenhet av det sociala arbetets praktik inom kyrkan. Detta har gjorts med mångkulturellt perspektiv (Augustsson, 2011; Payne, 2015) och diskrimineringsteorin (Payne, 2015; SFS 2008:567). Frågeställningarna var; Hur upplever samer relationen med kyrkan? Hur ser kyrkans sociala arbete gentemot samerna ut? På vilket sätt påverkar kyrkan samernas rätt att bevara sin kultur och sina sedvänjor?

Den här studien konstaterar att de intervjuade samerna har en kluven inställning till sin relation med kyrkan. Den sociala samvaron de upplevde som barn ändrades med tiden när insikten om hur kyrkan förtryckt samerna i århundraden. De intervjuade ansåg att kyrkan måste försöka förstå hur samerna ser på relationen för att kunna leva upp till sina värderingar om urfolks rättigheter. En folkrätt som beskrivs både av Svenska ILO-kommittén (1989) samt FN:s konvention om urfolk (United Nation, 2007). Här har även Stiftelsen Gaaltije pågående projekt för att medvetandegöra samers kultur. Det finns goda möjligheter för kyrkan att stärka förhållandena med samerna med ett samarbete som också ärkebiskop Jackelén (2016) talar om. Studier visar det stora nationella och internationella behovet av forskning i ämnet ur ett hälsoperspektiv (Blix et al., 2013; Heikkilä, 2016; Pikkarainen & Brodin, 2008). Dessutom så ska kyrkan i utförandet av socialt arbete ta i beaktande FN:s deklaration om urfolks rättigheter och då får inte särbehandling ske (United Nation, 2007). Ska kyrkan stå upp för rättvisa så måste samerna bli lyssnade till. Det diakonala perspektivet är kyrkans grund och där kan inte diskriminering accepteras (Brodd, 2018; Lindström & Lindström, 2014). Vidare visar resultatet att kyrkan numer, till skillnad från förr, uppmuntrar samernas kulturutövande. Detta är dock ännu bara en början till att kunna beskriva att kulturell mångfald som Augustsson (2011) och Payne (2015) skriver om, råder inom kyrkan.

Även i den här frågan så ligger FN:s deklaration om urfolks rättigheter i fokus för att bejaka kultur, religion och andlighet (United Nation, 2007). Hela bakgrundshistorien i studien talar om kultur, så det är ett övergripande fokus i hela studien.

De intervjuade anser att det samiska folket är utsatt för diskriminering, samt att deras kultur inte fullt ut accepteras inom kyrkan. Ett förändringsarbete har påbörjats från kyrkan och det anses förhoppningsfullt. Tyvärr framgår i denna studie att arbetet inte syns vara hela kyrkans angelägenhet, utan delvis, enbart den del av kyrkan som verkar mer lokalt, i och omkring Sápmi. När det gäller samernas kultur så behöver det samiska språket användas inom kyrkan. Det kan vara sagoböcker och spel för barn, så de får lära sig, nyttja och utveckla det samiska språket. Det kan också vara att uppmuntra till jojk för samer som är med i sångköror och musikevenemang. Assimileringen har tvingat samerna att sluta använda kolt och i stället använda kläder som var *normala* i skola och i sociala umgängeskretsar. De traditionella smyckena och sättet att välja frisyr var också något som samerna tvingades välja bort. Det blev ett måste för samerna att anpassa sig, för att kunna vidareutbilda sig för dem som ville det. Rättigheter som urfolk talades det aldrig om. Varken kyrkan eller samhället i övrigt har tidigare talat om samernas diskriminering. Samhället styr över samernas förutsättningar. Den långa historien med försök att assimilera in osvenska kulturer påverkar än idag samernas förhållanden. En del av denna normaliseringsproblematik är bristen på det samiska språket (Pikkarainen & Brodin, 2008). Att inte bli bekräftad med sitt modersmål påverkar identiteten negativt. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk anger vikten av språkets användning för kulturutövandet och identitetsstärkandet (SFS 2009:724).

I frågor som rör urfolk, religion, kyrka och samhälle så talas det om försoningsarbete för att bearbeta resultatet av generationers förtryck (Sjögren, 2016). Den här studien visar att diskriminering och förtryck av samer har en lång förskräcklig historia. Det är svårt, näst intill omöjligt, att hantera samernas historiskt utsatta situation, både från samernas perspektiv och från kyrkan. Den här studien visar behovet av samarbete mellan samer, kyrkan och samhället, och i ett vidare perspektiv urfolk, religioner och stater. Vi kan av denna studie förstå, att vi måste lära oss lyssna på varandra om vi ska komma till en förändring. Resultatet av denna studie visar ett behov av försoning för att läka och komma vidare. Att få mötas och samtala. Att kyrkan och samhället inte tar beslut över huvudet på samerna i urfolksfrågor.

I Sydafrika görs ett arbete på *Institute for the Healing of Memories*, hur det historiska förtrycket med starkt och långvarigt lidande ska hanteras. Det är en form av praktisk teologi för *läkning av minnen*. Det finns ett behov av trygga heliga platser där människor kan bearbeta smärtsamma minnen, orättvisor och konflikter. Människor som har erfarenhet från förtryck måste få berätta om det, och berättelserna måste bli erkända i samhället. I det arbetet behövs stödande insatser för att hantera de känslor som väcks till liv. Att hantera den destruktiva historien kan göra att det finns möjlighet att gå vidare. På så sätt kan mer positiva livsvillkor få möjligheten att utvecklas. Det är ett arbete som kräver tid samt insikt i människors olika kulturer. Det är sätt att komma fram till ett samhälle med minskade sociala klyftor. Ett samhälle för alla (Nell, 2011).

Kyrkan i Vindelns församling, Västerbotten, visar efter ett projekt i försoningsarbete, behovet av samtal samt att relationer byggs upp för att skapa förståelse mellan samer och samhället i övrigt. Projektet har sitt ursprung i att hantera den svåra situation som samhället, i och omkring Vindelns fick efter de omtalade *Åmselemorden*, ” mot hat och våld, för liv, upprättelse och försoning” (Svenska kyrkan, 2016. s.3). Det har vidare utmynnat i samtal om markfrågor mellan samer och markägare, relationer mellan olika grupper i samhället och behovet att lyssna på varandra och ta till sig vad som sägs (Svenska kyrkan, 2016). Det är liksom Nell (2011) skriver, ett försoningsarbete att berätta sin historia och möta förståelse för att kunna hantera framtiden. Det här sättet med försoningsarbete är ett gott exempel på hur samerna och kyrkan kan försonas med historien och hitta ett samarbete (Svenska kyrkan, 2016). Ett samarbete som gör det samiska folket jämlika med alla andra människor. Det finns här en väg framåt som är möjlig att använda i det sociala arbetets praktik inom kyrkan, för att stärka relationerna mellan samerna och kyrkan. Även för samhället i stort, nationellt och globalt finns här en möjlig väg för urfolk och stat, att läka och sona det historiska förtrycket och jobba för ett demokratiskt samhälle.

7.1 Metoddiskussion

Studien har utgått från en kvalitativ ansats med intervjuer för att samla in data som problematiserades med hjälp av diskrimineringslagen (SFS 2008:567), samt den kulturella mångfalden som beskrivs av Augustsson (2011) och Payne (2015). De intervjuades syn på problemet ansågs bäst kunna beskrivas med öppna intervjuer. Användandet av de öppna frågorna gjorde att respondenterna talade fritt och båda intervjutillfällena blev mycket känslofyllda. De faktum att författaren inte hade erfarenhet av att intervjua gjorde att samtalen inte tillräckligt styrdes tillbaka till de frågor som ställdes.

De breda svar som lämnades gav mer information än studiens syfte sökte efter. Det gjorde att det insamlade materialet fick skalas av till det relevanta för studiens frågeställning. Å andra sidan så blev helhetsbilden större för författaren med en förståelse av de intervjuade samernas syn på samhället i stort. Den förståelsen kan ha bidragit i tolkningsarbetet. Det blev dock till ett problem när resultatet skulle presenteras med ett tunt svarsmaterial. Tanken från början var att intervjua fem personer för att få en något bredare bild av problemet än vad som nu blev resultatet. Det få anses som troligt att resultatet hade blivit både bredare och djupare med fler intervjuer. Fördelen med en kvalitativ metod är att den ger en djupare syn på människors tankar där en förståelse eftersöks snarare än en generalisering av ett problem. Nackdelen med en kvalitativ metod är att ingen slutsats kan göras utifrån ett smalt urval för datainsamling. Även författarens förförståelse har påverkat analysen eftersom det har varit svårt att vara objektiv med ett personligt intresse i frågorna. Den strukturerade tidplan som gjordes i början av studien höll inte. Den tid som gick åt för att hitta personer som var intresserad att delta i denna studie tog betydligt längre tid än vad som låg i tidsplaneringen. Läsare av denna studie avgör i förlängningen om materialet är dugligt. Om resultatet är användbart samt hur och för vem är upp till läsaren att avgöra i en kvalitativ studie.

7.2 Fortsatt forskning

Det är av största vikt att forskningen fortsätter arbeta i frågor som behandlats i denna studie. Den dagliga sociala praktiken inom kyrkan samt i samhället i övrigt, nationellt och internationellt, måste arbeta vidare med frågor som rör urfolks perspektiv och rättigheter. Konsekvenserna för urfolket samerna som saknar social trygghet, måste belysas för att sträva mot ett samhälle där alla har lika rättigheter. Ett intersektionellt perspektiv är förstås också nödvändigt för att bredda synen på samernas verklighet och kunna beakta etnicitet, ålder, kön, genus, funktionsnedsättning etcetera i olika maktaspekter. Författarens erfarenhet är att diskriminering av samer endast har berörts i liten skala i socionomutbildningen. Det kan ses något märkligt att det urfolk som finns i Sverige inte lyfts mer i socionomutbildningen, för en större medvetenhet och kunskap i socialt arbete.

Källförteckning

- Alestig, I. (2017, 16 juni). Samer kräver upprättelse från Svenska kyrkan. *Dagen*. Hämtad 2018-11-19, från <https://www.dagen.se/dokument/samer-kraver-upprattelse-fran-svenska-kyrkan-1.982497>.
- Alvarsson, H. & Resare, J. (2008). *Diakoni- Ett komplement i välfärdssamhället? En intervjustudie med församlingsdiakoner*. (C-uppsats). Östersund: Mittuniversitetet. Hämtad 2018-09-01, från: <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:25123/FULLTEXT01.pdf>.
- Andersson, G., Swärd, H. (2008). Etiska reflektioner. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R.M. Eliasson – Lappalainen & K. Jacobsson (Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare* (s.235-249). Stockholm: Natur & Kultur.
- Arnfinn H. Midtbøen, & Hilde Lidén. (2016). Kumulativ diskriminering. *Sociologisk Tidsskrift*, (01), 3-26.
- Ashdown, B. K., Gibbons, J. L., de Baessa, Y., & Brown, C. M. (2017). Using adolescents' drawings to reveal stereotypes about ethnic groups in Guatemala. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(6), 626-635.
- Augustsson, G. (2011). *Kulturell mångfald är inte detsamma som kulturell pluralism: En intervjurapport om lärandemiljöer med både formell och dold inkludering, segregering och exkludering på ett sjukhus och i en bilfabrik*. Härnösand: Mittuniversitetet. Hämtad 2018-08-31, från <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:468274/FULLTEXT01.pdf>.
- Ball, J. (2010). The 'Three Crosses' of Mission Work: Fifty Years of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) in Angola, 1880-1930. *Journal of Religion in Africa*, 40(3), 331-357.
- Barkan, E. (2009). Introduction: Historians and Historical Reconciliation. *The American Historical Review*, 114 (4), 899-913.
- Bell, J. (2014). *Doing Your Research Project: A guide for first-time researchers*. New York: Open University Press.
- Biskopsmötet. (2015). *Ett biskopsbrev om diakoni*. Uppsala: Ineko.
- Blix, B. H., Hamran, T., & Normann, H. K. (2013). Struggles of being and becoming: A dialogical narrative analysis of the life stories of sami elderly. *Journal of Aging Studies*, 27(3), 264-275.
doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1016/j.jaging.2013.05.002>.

- Broberg, A. (2013, 16 september). Stoppa diskrimineringen av samer med ny urfolkspolitik. *Dagens nyheter*. Hämtad 2018-11-19, från <https://www.dn.se/debatt/stoppa-diskrimineringen-av-samer-med-ny-urfolkspolitik/?variantType=large>.
- Brodd, S-E. (2018). Diakoni. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/diakoni>.
- Brydon, K. (2012). Promoting diversity or confirming hegemony? in search of new insights for social work. *International Social Work*, 55(2), 155-167. doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1177/0020872811425807>
- Castellano, M., & Reading, J. (2010). Policy Writing as Dialogue: Drafting an Aboriginal Chapter for Canada's Tri-Council Policy Statement: Ethical Conduct for Research Involving Humans. *International Indigenous Policy Journal*, 1(2), n/a. doi:10.18584/iipj.2010.1.2.1.
- Delrio, W., Lenton, D., Musante, M., Nagy, M., Papazian, A., & Pérez, P. (2010). Discussing Indigenous Genocide in Argentina: Past, Present, and Consequences of Argentinean State Policies toward Native Peoples. *Genocide Studies and Prevention*. 5(2), 138-159.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2018). *Etnisk tillhörighet som diskrimineringsgrund*. Hämtad 2018-04-22, från <http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/etnisk-tillhorighet-som-diskrimineringsgrund>.
- Ferreira, F. (2002, 26 juli). Polisen och kyrkan samarbetar allt mer. *Dagen*. Hämtad 2018-11-19, från <https://www.dagen.se/polisen-och-kyrkan-samarbetar-allt-mer-1.248987>.
- Gaaltije. Sydsamiskt kulturcentrum. (2018). Hämtad 2018-04-03, från <http://www.gaaltije.se>.
- Heikki, J. (2018, 2 oktober). Ny kartläggning – två av tre samer utsatta för rasism. *Sameradion & SVT Sápmi*. Hämtad 2018-11-19, från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/ny-kartlaggning-tva-av-tre-samer-utsatta-for-rasism>.
- Heikkilä, L. (2016). Welfare services in enhancing good life for the Sámi: A reflection on conducting ethically responsible research and developing an improved sense of culture. *International Social Work*, 59(5), 653-665. doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1177/0020872816646819>.

- Jackelén, A. (2016). Förord. I D. Lindmark & O. Sundström (Red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna* (s.11-12). Skellefteå: Artos & Norma.
- Kernell, A. (Regissör) & Lindström, L.G. (Producent). (2017). *Sameblod* [Film]. Danmark, Sverige, Norge: Nordisk Film Produktion Sverige AB.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (S.E. Torhell, övers. 3. Uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod – en introduktion. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s.91-128). Lund: Studentlitteratur.
- Levin, C. (2015). Att undersöka det sociala – några ingångar. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R.M. Eliasson – Lappalainen & K. Jacobsson (Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare* (s.32-40). Stockholm: Natur & Kultur.
- Lilja, J. (2005). Videoanalyser som metodstrategi. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s.269-287). Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, H-E. & Lindström, S. (2014). *Diakoni – mer än bara ord. En introduktion till kyrkans sociala arbete*. Hämtad 2018-04-18, från <https://www.skr.org/produkt/diakoni-mer-an-ord>.
- Lindström, H-E. & Lindström, S. (2015). *Diakonins sju bord—om medmänskligt engagemang*. Stockholm: Verbum AB.
- Merino, M-E., Mellor, D. J., Saiz, J.L. & Quilaqueo, D. (2009). Perceived discrimination amongst the indigenous Mapuche people in Chile: Some comparisons with Australia. *Ethnic and Racial Studies*, 32(5), 802-822.
- Nell, I. (2011). Practical theology as 'healing of memories': Critical reflections on a specific methodology : Original research. *HTS: Theological Studies*, 67(2), 275-8.
- Niia, M.L. & Påve, M. (2018). *Girjas sameby överklagar hovrättens dom* [TV-program]. Sverige: Sameradion & SVT Sápmi.
- Nystad, K., Spein, A., & Ingstad, B. (2014). Community resilience factors among indigenous Sámi adolescents: A qualitative study in Northern Norway. *Transcultural Psychiatry*, 51(5), 651-672.
- Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Philpott, D. (2007). What Religion brings to the politics of transitional justice. *Journal of International Affairs*, 61(1), 93-110.

- Pikkarainen, H. &. (2008). *Diskriminering av samer : samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO).
- Pikkarainen, H. &. (2008:1). *Diskriminering av samer : samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO).
- Samer. (2018). *Samisk historisk tidslinje*. Hämtad 2018-04-13, från <http://www.samer.se/historia>.
- Samer. (2018). *Samiska språket*. Hämtad 2018-05-07, från <http://www.samer.se/1186>, samt, <http://www.samer.se/1194>.
- Samer. (2018). *Sápmi samernas land*. Hämtad 2018-03-09, från <http://www.samer.se/karta>.
- Samer. (2018). *Ursprungsfolk*. Hämtad 2018-04-24, från <http://www.samer.se/ursprungsfolk>.
- Sametinget. (2018). *Kartläggning av rasism mot samer i Sverige*. Kiruna: Sametinget.
- Schiller, A. (2009). On the Catholic Church and indigenous identities: Notes from Indonesian Borneo. *Culture and Religion*, 10(3), 279-295.
- SFS 1992:1433. *Sametingslag*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 2018-02-26, från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/sametingslag-19921433_sfs-1992-1433.
- SFS 1998:1591. *Lag om Svenska kyrkan*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 2018-02-26, från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981591-om-svenska-kyrkan_sfs-1998-1591.
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 2018-04-30, från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567.
- SFS 2009:724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet. Hämtad 2018-05-21, från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724.
- Sjögren, D. (2016). Att göra upp med det förflutna. Sanningskommissioner, officiella ursäkter och vitböcker i ett svenskt och internationellt perspektiv. I D. Lindmark & O. Sundström (Red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna* (s.123-152). Skellefteå: Artos & Norma.
- Sundström, O. (2016). Svenskkyrkliga förståelser av inhemsk samisk världsåskådning, En historisk översikt. I D. Lindmark & O. Sundström (Red.), *De historiska*

- relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna* (s.531-588). Skellefteå: Artos & Norma.
- Svenska ILO-kommittén. (1989). *ILO 169*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet. Hämtat 2018-04-20, från <http://svenskailo-kommitten.se/wp-content/uploads/2017/06/ILOs-konvention-nr-169-om-ursprungsfolk-och-stamfolk-i-sj%C3%A4lvstyrande-l%C3%A4nder.pdf>.
- Svenska kyrkan. (2012). *Rapport från Sägastallamat, en konferens om samerna och Svenska kyrkan, i Kiruna den 11-13 oktober 2011*.
- Svenska kyrkan. (2016). *Försoning och samexistens mellan människor - bofasta, samer och andra som vistas i församlingen*. Hämtad 2018-09-09, från <https://www.svenskakyrkan.se/vindeln/kulturfrukost>.
- Svenska kyrkan. (2018). *Kyrkoordningen*. Hämtad 2018-04-18, från <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen>.
- Svenska kyrkan. (2018). *Organisation*. Hämtad 2018-02-26, från <https://www.svenskakyrkan.se/organisation>.
- Svenska kyrkan. (2016). *Svenska kyrkan tar ställning för urfolks rättigheter*. Hämtad 2018-04-18, från <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1338033>.
- Svenska kyrkan. (2018). *Verksamhet*. Hämtad 2018-08-31, från <https://www.svenskakyrkan.se/medlem/arton-anledningar>
- Svenska kyrkan. (2018). *Värdegrund*. Hämtad 2018-02-26, från <https://www.svenskakyrkan.se/om-oss>.
- Svenska kyrkan. (2018). *Yrkesutbildningar*. Hämtad 2018-03-09, från <https://www.svenskakyrkan.se/utbildningsinstitutet/vara-utbildningar>.
- Thomasson, L. (2016). *Lappförsamlingarna i Jämtland-Härjedalen 1746-1941. Gemenskap eller segregering?* I D. Lindmark & O. Sundström (Red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna* (s.123-152). Skellefteå: Artos & Norma.
- United Nation. (2007). *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. Hämtad 2018-04-24, från <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/512/07/PDF/N0651207.pdf?OpenElement>.
- Uttjek, M. (2016). *Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättningar i Sverige*. Projektrapport. Umeå: Nordens Välfärdscenter.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God Forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- WHO. (2018). Hämtad 2018-08-31, från <http://www.who.int/gender-equity-rights/knowledge/factsheet-indigenous-healthn-nov2007-eng.pdf?ua=1>.

- Woodburn, J. (1997). Indigenous discrimination: The ideological basis for local discrimination against hunter-gatherer minorities in sub-Saharan Africa. *Ethnic and Racial Studies*, 20(2), 345-361.
- Wright, B. R. E., Donnelly, C. M., Wallace, M., Missari, S., Wisnesky, A. S., & Zozula, C. (2015). Religion, race, and discrimination: A field experiment of how american churches welcome newcomers. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 54(2), 185-204.
doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1111/jssr.12193>
- Yunong, H., & Xiong, Z. (2008). A reflection on the indigenization discourse in social work. *International Social Work*, 51(5), 611-622.
doi:<http://dx.doi.org.proxybib.miun.se/10.1177/0020872808093>.

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Du efterfrågas härmed att delta i intervju, i en studie som har som syfte att undersöka samernas erfarenhet av det sociala arbetet inom Svenska kyrkan. Intervjuer kommer att genomföras med dig som har ett personligt intresse i ämnet. Du som medverkar i studien bör identifiera dig som same, vara 18 år fyllda samt besöker någon av Svenska kyrkans verksamheter såsom *Gudstjänst/dop/konfirmation/vigsel/begravning. Social gemenskap, öppna förskolan, hembesök, sjukbesök, träffar på äldreboende, jourhavande präst, krishjälp, samtalsstöd, själavård, familjerådgivning, stöd för arbetslösa/långtidssjukskrivna, musik/sångverksamhet, internationellt stöd, sorgegrupp, etc.*

Intervjuerna görs på av oss överenskommen plats. Intervjuerna görs under april-maj 2018 och spelas in. Intervjuerna beräknas ta 60 minuter och det är bra om vi kan träffas 5-10 minuter innan och bekanta oss. Intervjuerna kommer att raderas när min kurs i detta arbete är klart. Inga obehöriga kommer att lyssna på den inspelade intervjun.

Jag som frågar dig heter Mona Brink och studerar vid socionomprogrammet på Mittuniversitet i Östersund och utbildningen har kommit till c-uppsatsskrivande.

Ditt deltagande är frivilligt och när som helst avbrytas från din sida utan att du behöver motivera varför. Om det kommer en fråga du inte vill svara på så går det bra att hoppa över den. Inga obehöriga kommer att få tillgång till intervjun. Dina svar kommer att behandlas helt konfidentiellt och i svaren kommer fingerade namn att användas. Min handledare i denna studie är Jorge Calbucura som är docent i sociologi vid avdelningen för socialt arbete på Mittuniversitetet. Det går bra att kontakta honom på tfn +46 (0)10 – 1428313 vid frågor. Detta brev är upprättat i två exemplar varav informant och student får var sitt efter underskrift.

Efter att ha läst igenom ovan text så samtycker jag till medverkan i intervju.

Ort och datum

Informant

Student

Mona Brink, tfn 070 372 60 13

Mobr0801@student.miun.se

Bilaga 2

Frågeformulär

En kort presentation av mig själv med namn, student i socionomprogrammet, det självständiga arbetet som innefattar genomförandet av här studien. Sedan beskrivs syftet med denna studie som är att undersöka samers personliga erfarenhet av det sociala arbetets praktik inom kyrkan. Den här intervjun är beräknad att ta en timme. Om du samtycker så kommer intervjun att spelas in.

Jag läser högt igenom det informationsbrev som informanten fått sig tillsänt tidigare. Detta för att det klart ska framgå information, om villkoren för deltagande. Att det är frivilligt och att informanten när som helst kan avbryta sin medverkan eller låta bli att svara på frågor, utan att ange några skäl för det och utan några negativa påföljder. Om samtycke finns till att medverka så ombeds underskrift längst ner på informationsbrevet. Tala om att, som intervjuare kommer jag att göra mitt yttersta för att respektera etiska perspektiv. Tala om att nu börjar intervjun och inspelningen sätts igång.

Inledning

Vad är din upplevelse av att vara same och medlem i Svenska kyrkan?

Vad är din personliga åsikt, om hur samer upplever relationen med Svenska kyrkan?

Vad gör Svenska kyrkan för att påverka relationerna till samerna med tanke på den långa diskriminering som samerna utsatts samerna för?

Hur ser Svenska kyrkans sociala arbete ut med samerna?

Vad innebär Svenska kyrkans sociala arbete för dig och dina sociala rättigheter som same?

Vad gör Svenska kyrkan för att motverka sociala orättvisor mot dig som same?

Vad gör Svenska kyrkan för att engagera sig i sociala samiska frågor som är viktiga för dig?

På vilket sätt anser du att Svenska kyrkan gynnar samernas rätt att bevara sin kultur och sina sedvänjor?

Vad gör Svenska kyrkan för att du som same ska få behålla din kultur och din livsstil?

Samerna har en mycket lång historia och det är viktigt att som urfolk blir bekräftad. Vad gör Svenska kyrkan för att bekräfta samerna?

Slutligen, är det något du vill säga som jag missat att fråga?